

6. MORAALI JA ARVOT TYYPILLISINÄ SOPEUTUMISTAPOINA

MORAALI

- Osa ihmisen **tyypillisiä sopeutumistapoja**, joita kuvataan McAdamsin persoonallisuusmallin II tasolla
- **Moraali** ohjaa yksilöiden ja yhteisöjen toimintaa; mikä on hyvää ja paha, mikä oikein ja väärin
- Psykologisen tutkimuksen kiinnostuksen kohteita mm.:
  - Miten moraali kehittyy?
  - Miten motivaatio moraaliseen toimintaan syntyy?
  - Miten ihmiset ratkovat moraalisia ongelmia?

SOSIAALISEN INTUITIONISMIN TEORIA

- Teorian kehittäjä yhdysvaltalainen sosiaalipsykologi Jonathan Haidt
- Ihmisellä on kyky erotella oikea ja väärä toisistaan **intuitiivisesti** (nopeasti ja ei-tietoisesti)
- Moraalisissa päätöksissä intuitio tulee aina ennen järkeilyä ja päättelyä
- Moraalisen järkeilyn tarkoituksena erityisesti päätöksen perustelu ja viestiminen itselle ja muille
  - arviota voidaan myöhemmin muuttaa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvan järkeilyn perusteella

SOSIAALISEN INTUITIONISMIN MORAALIPERUSTAT

- **Teoriassa kuusi moraaliperustaa:** ne ovat ajattelun pohjalla olevia periaatteita, jotka kertovat, mitä saa ja mitä ei saa tehdä
  - jakautuvat kuudelle sosiaalisen elämän alueelle
- Moraaliperustat eräänlaisia biologisia sopeutumia, jotka ovat palvelleet selviytymistä
  - vahva biologinen pohja, mutta samanaikaisesti kulttuurillisia ilmiöitä

SOSIAALISEN INTUITIONISMIN MORAALIPERUSTAT (JONATHAN HAIDT)

Moraaliperusta	Merkitys
1. Huolenpito/vahingoittaminen	Heikoista huolehtiminen ja vahingon välttäminen
2. Reiluus/epärehellisyys	Kaikkien kohtelemisen samalla tavalla ja epärehellisyyden välttäminen
3. Vapaus/sorto	Vapauden puolustaminen ja sarron vastustaminen
4. Lojailuus/peppuruus	Uskollisuus omalle yhteisölle ja oman ryhmän peppämisen kieltäminen
5. Auktoriteetti/kumouksellisuus	Auktoriteettien kunnioittaminen ja niitä vastaan kapinoinnin kieltäminen
6. Pyhyys/saastuttaminen	Siveellisen puhtauden noudattaminen ja itsensä saastuttamisen välttäminen

ARVOT

- Osa ihmisen **tyypillisiä sopeutumistapoja** (McAdamsin persoonallisuusmallin II taso)
- **Arvot:** ihmisille tärkeitä, melko pysyviä ja pitkäkestoisia päämääriä, jotka toimivat ohjaavina periaatteina elämässä
  - liittyvät keskeisesti **motiiveihin**
- Vakiintuvat osaksi yksilön persoonallisuutta; sisäisiä standardeja, jotka pätevät tilanteesta toiseen
- Voivat myös muuttua elämänkulun aikana

UNIVERSAALIEN PERUSARVOJEN TEORIA

- Teorian kehittäjä yhdysvaltalais-israelilainen sosiaalipsykologi **Shalom H. Schwartz**
  - sisältää nykyään 19 universaalia perusarvoa (Schwartz 2012)
- **Universaalit perusarvot:** arvot, jotka ihmiset tunnistavat suunnilleen saman sisältöisinä kulttuurista tai mittaustavasta riippumatta
  - teoria ei sisällä kaikkia arvoja
  - esim. liian monimerkitykselliset arvot jätetty ulkopuolelle
- **Esimerkkejä perusarvoista:**
  - perinteet (kulttuuriin, uskontoon ja perheeseen liittyvien perinteiden ylläpitämistä ja säilyttämistä)
  - nautinnonhalu (oman mielihyvän ja nautinnon tavoittelu)

SCHWARTZIN ARVOTEORIAN KEHÄMÄISYYS

- Schwartz kuvaa arvoja ja niiden välistä suhdetta **kehämallin** avulla
  - kehän vastakkaisilla laidoilla ovat toisilleen vastakkaiset arvot; vierekkäin merkitykseltään läheiset arvot
- Arvot sijoittuvat kehälle kahden ulottuvuuden muodostamaan kenttään:

1. Itsensä ylittäminen vs. itsensä korostaminen

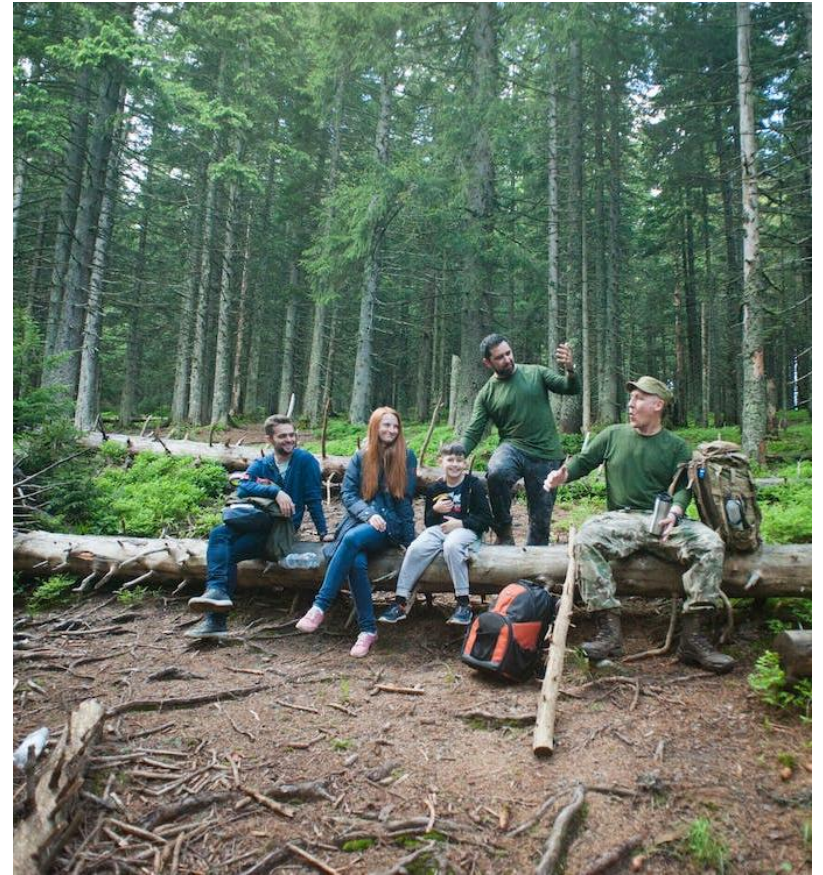
- itsensä ylittäminen: itsekeskeisten huolten ylittäminen sekä muiden ihmisten sekä luonnon hyvinvoinnin edistäminen
- itsensä korostaminen: itsen liittyvien ja yksilöllisten etujen korostaminen muiden kustannuksella

2. Avoimuus muutoksille vs. säilyttäminen

- avoimuus muutoksille: avoimuus uusille asioille ja ennustamattomuudelle
- säilyttäminen: totuttujen tapojen ja käytäntöjen suosiminen ja vaaliminen sekä niihin liittyvä varmuus

ARVOJEN MUKAINEN TOIMINTA

- Arvojen mukaan toimiminen ei aina ole helppoa
- **Arvojen vastaiset teot:** tekoja, joissa yksilö toimii vastoin sitä, miten arvot ohjaisivat häntä käyttäytymään
- **Arvojen mukaiset teot:** tekoja, jotka liittyvät tietoisesti arvoihin
  - arvojen eri järjestykset ohjaavat yksilön valintoja
  - omien arvojen mukaiset teot ovat yhteydessä hyvinvointiin
- **Arvoneutraalit teot:** arkirutiineja ja velvollisuuksia, jotka tulee hoitaa riippumatta siitä, pitääkö niistä

PERSOONALLISUUDEN PIIRTEIDEN JA ARVOJEN VÄLISET YHTEYDET

Persoonallisuuden piirre (Big Five)	Arvot (Schwartzin universaalit perusarvot)
Avoimuus uusille kokemuksille	<ul style="list-style-type: none"> - itseohjautuvuus (voimakas yhteys) - virikkeellisyys, universalismi (kohtalainen yhteys)
Sovinnollisuus	<ul style="list-style-type: none"> - hyväntahtoisuus (voimakas yhteys) - universalismi, yhdenmukaisuus, perinteet (kohtalainen yhteys)
Ekstroversio	<ul style="list-style-type: none"> - virikkeellisyys, valta, suoriutuminen, hedonismi (kohtalainen yhteys)
Tunnollisuus	<ul style="list-style-type: none"> - turvallisuus, yhdenmukaisuus (kohtalainen yhteys) - suoriutuminen (heikko yhteys)
Neuroottisuus	<ul style="list-style-type: none"> - ei yhteyksiä arvoihin